

Катерина СТЕПАНЮК,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проєктної діяльності

Постановка проблеми. Освіта XXI століття визначає пріоритетами розвивальну, культуротворчу домінуючу виховання відповідальної особистості, яка здатна до саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити

на краще своє життя й життя країни. Сформувати такі якості в учнів може лише педагог, який у процесі фахового навчання оволодів необхідними професійними компетенціями. Значну роль у сучасних педагогічних ВНЗ відведено підготовленості майбутніх учителів початкової школи до вироблення дослідницьких умінь учнів під час

проектної діяльності, моделювання якої має важливе значення.

Аналіз останніх досліджень. Проблема моделювання педагогічних процесів була предметом багатьох наукових досліджень С.Архангельського, Г.Балла, Н.Кузьміної, О.Пехоти, Г. Суходольського, В.Штофа та ін., які вважали створення моделі важливою ланкою дослідницької діяльності.

У науково-педагогічній літературі існують різні підходи до визначення поняття "модель". Так, у словнику іншомовних слів "модель" (франц. *modele*, від лат. *modulus* – міра) тлумачиться як: 1) зразок, примірник чого-небудь; 2) тип, марка, зразок конструкції; 3) схема для пояснення якогось явища або процесу [7, с. 443]. За Є. Рапацевичем, "модель – це система об'єктів або знаків, що відтворює деякі суттєві властивості системи оригіналу; вона є узагальненим відображенням об'єкта, результатом абстрактного практичного досвіду, а не безпосереднім результатом експерименту" [6, с. 323].

Моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядалися Н.Глузман, Н.Кічук, Л.Коваль, М.Марусинець, Л.Петуховою, Л.Хоружою та ін. Так, Л.Коваль, досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх учителів у контексті сучасної початкової освіти, зазначає, що обізнаність із сутністю різних моделей підготовки фахівців впливає на обґрунтованість вибору змісту, форм, методів, засобів, прийомів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів відповідно до конкретних умов і сприяє оновленню професійного навчання [1, с. 88].

Слід зазначити, що в дослідженнях, які спираються на системний підхід, моделі підготовки майбутніх фахівців розрізняють так: структурно-системні, структурно-функціональні, програмно-цільові тощо. У процесі розробки таких моделей, як стверджує О.Комар, значна увага приділяється пошуку оптимальних зв'язків структур цілісної системи [2, с. 87].

Таким чином, аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми моделювання процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи свідчить, що моделювання дозволяє створювати моделі як навчального процесу в цілому, так і окремих аспектів формування професійних вмінь. Складовими такої моделі, як зазначають учені, є: мета, підходи, принципи, умови, зміст, форми, методи та засоби, критерії та показники сформованості професійних якостей майбутніх учителів початкової школи.

Тож метою статті є характеристика моделі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності та поетапності її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності (див. схему, с. 44), представлено трьома блоками: *теоретичний*, *операційно-діяльнісний* і *критеріально-оцінний*.

Теоретичний блок містить соціальне замовлення суспільства, мету, підходи, принципи та напрями формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової

школи в процесі проектної діяльності, що впливають з типології вмінь та їх структури.

Мета моделі – сформувати дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності в межах їх професійної підготовки. Серед основних підходів нами виокремлено: компетентнісний, технологічний і діяльнісний. Наукові принципи, які впроваджувалися під час експериментального навчання, та класифікація дослідницьких умінь відображені на схемі (див. с. 44).

Операційно-діяльнісний блок включає етапи, методи, форми та засоби формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи, навчально-змістовий ресурс підготовки, до якого входили такі навчальні дисципліни: "Дидактика", "Основи науково-педагогічних досліджень", "Методика навчання освітніх галузей "Природознавство" та "Суспільствознавство", "Методика трудового навчання з практикумом", "Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи"; запровадження спецкурсу "Технологія проектування в початковій школі", а також проходження педагогічної практики; проведення науково-дослідної роботи; участь у роботі гуртка "Проблематика і перспективи творчої проектної діяльності в початковій школі".

Управління процесом формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності передбачало дотримання таких трьох етапів: *підготовчий* (формування організаційно-пошукових та когнітивно-операційних умінь); *проектно-пошуковий* (формування когнітивно-операційних та технологічно-проектувальних умінь); *навчально-професійний* (формування технологічно-проектувальних та комунікативно-рефлексивних умінь).

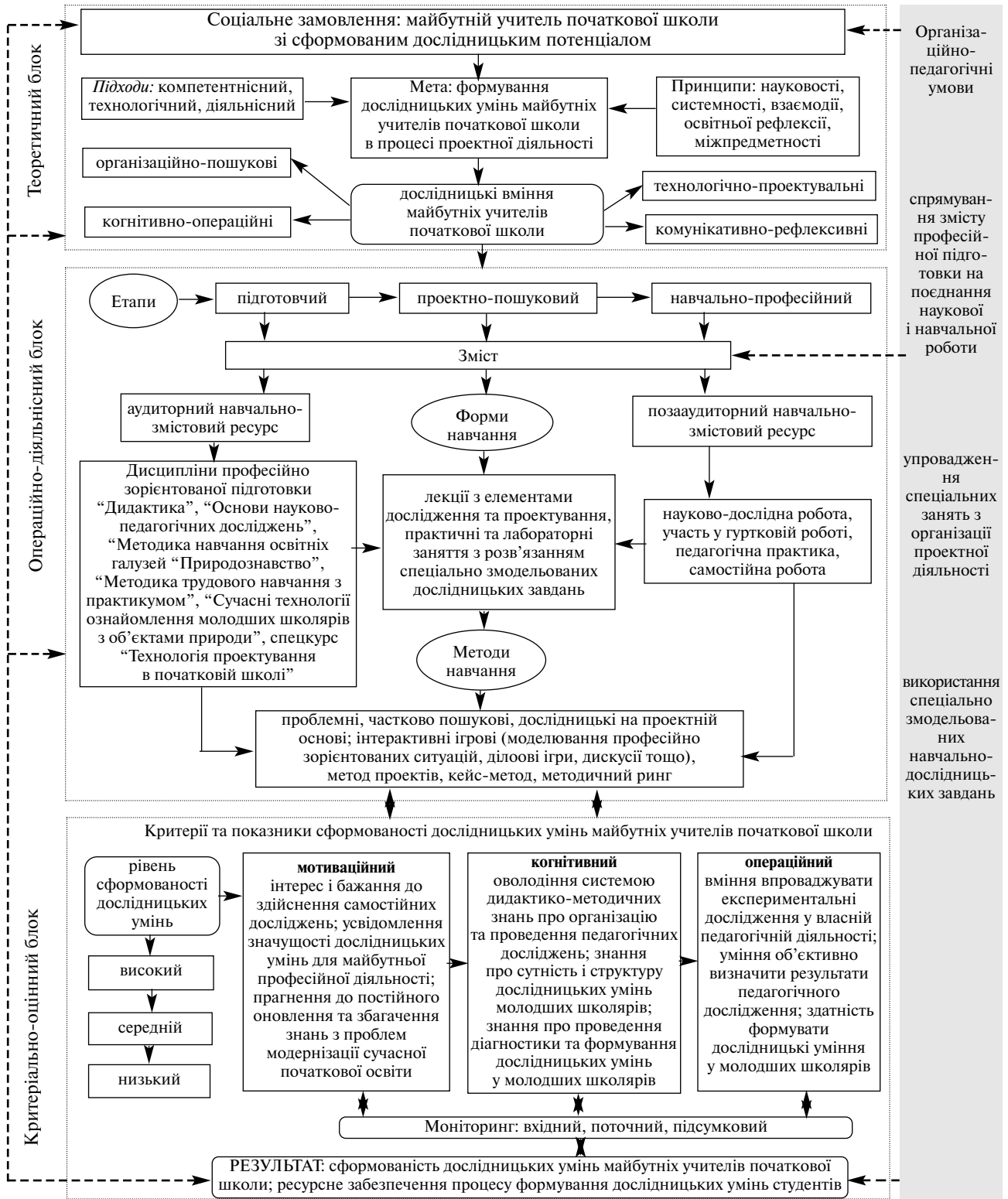
У процесі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи ми керувалися ідеєю взаємозв'язку етапів, ураховували послідовність переходу від одного до іншого.

Кожному етапу формування дослідницьких умінь відповідала певна форма навчальної діяльності, однак це не означало, що на інших етапах не здійснювалося формування всіх визначених груп умінь. Так, на підготовчому етапі формувалися організаційно-пошукові уміння; на проектно-пошуковому етапі увага приділялась розвиткові не тільки когнітивно-операційних, а й технологічно-проектувальних умінь. Навчально-професійний етап передбачав відпрацювання технологічно-проектувальних, комунікативно-рефлексивних дослідницьких умінь у процесі педагогічної практики; самостійна науково-дослідна робота. Зауважимо, що тісний взаємозв'язок між етапами та групами дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності допоміг забезпечити цілісність цього процесу.

Критеріально-оцінний блок включає критерії, показники, рівні, моніторинг та прогнозований результат сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності.

Ефективність реалізації розробленої моделі перевірялася шляхом моніторингу. Під час експериментальної

Модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності

роботи він спрямовувався на ті самі об'єкти за допомогою таких методів: спостереження, тестування, аналіз письмових і усних відповідей студентів на запитання; проведення й аналіз студентами педагогічного експерименту, написання курсових та кваліфікаційних робіт.

Кінцевим результатом реалізації авторської моделі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності є особистість студента з високим рівнем сформованості дослідницьких умінь, а також створення ресурсного забезпечення процесу формування дослідницьких умінь студентів, що знайшло відображення в низці навчальних посібників з грифом МОН України "Методика трудового навчання та художньої праці" у співавторстві з А. Крамаренко [3], "Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи" у співавторстві з А. Крамаренко [4] та одноосібний "Технологія проектування в початковій школі" [8].

Розроблена нами модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи в процесі проектної діяльності передбачала дотримання організаційно-педагогічних умов під час експериментального навчання.

Першою умовою реалізації моделі є спрямування змісту професійної підготовки на поєднання наукової та навчальної роботи студентів. Важливим для її реалізації є активне впровадження таких методів і форм, які можна застосовувати під час як навчальної, так і наукової діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Серед найбільш поширених назвемо такі, які неодмінно передбачають суб'єкт-суб'єкту взаємодію, а саме:

- когнітивні методи (розпізнавання й визначення, спостереження, експеримент, моделювання, метод проектів);
- креативні методи ("мозкова атака", "мозковий штурм", проблемно-пошуковий діалог, метод ключових евристичних питань);
- форми організації навчально-інтелектуальної діяльності (проблемна лекція, лекція з елементами дослідження та проектування, практичні та лабораторні заняття, на яких виконуються спеціально змодельовані навчально-дослідницькі завдання, тьюторські заняття тощо).

Другою умовою реалізації моделі є впровадження спеціальних занять з організації проектної діяльності. Оптимально ця умова реалізовувалася в межах спецкурсу "Технологія проектування в початковій школі". Хоча практичні та лабораторні заняття з організації проектної діяльності практикувалися в процесі вивчення таких навчальних дисциплін, як "Дидактика", "Основи науково-педагогічних досліджень", "Методика навчання освітніх галузей "Природознавство" та "Суспільствознавство", "Методика трудового навчання з практикумом", "Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи".

Сутність спеціальних занять з організації проектної діяльності полягала в тому, що майбутні вчителі початкової школи залучалися до аналізу проектів, створених учнями; розробляли проекти відповідно до змісту предметів початкової школи; визначали ефективні шляхи організації проектної діяльності молодших школярів.

Третьою умовою та важливим засобом формування дослідницьких умінь є використання в процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи спеціально змодельованих навчально-дослідницьких завдань. Вони склалися з орієнтацією на майбутній контекст професійної діяльності та з урахуванням специфіки наукових методів; визначення кола проблемних ситуацій; рівня самостійності, активності студентів тощо. Завдання мали варіативний характер, спрямовувалися на формування всіх груп дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Визначені організаційно-педагогічні умови в процесі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи мали на меті підвищити ефективність процесу експериментального навчання.

Висновки. Отже, авторська модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи передбачає визначення соціального замовлення, мети, наукових підходів, принципів, етапів навчання, змісту, критеріїв та показників досліджуваних умінь та результату.

Список використаних джерел

1. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку сучасної початкової освіти : технологічний підхід : [монографія] / Людмила Коваль. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – 330 с.
2. Комар О. А. Інтерактивна технологія в підготовці майбутніх учителів початкової школи: теорія і практика : [монографія] / О. А. Комар. – Умань : РВЦ "Софія", 2010. – 326 с.
3. Крамаренко А. Методика трудового навчання та художньої праці : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закладів напряму підготовки 6.010102 "Початкова освіта"] / Алла Крамаренко, Катерина Донських. – [3-є вид. перероб. і доп.]. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – 302 с.
4. Крамаренко А. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закладів спец. 7.01010201 "Початкова освіта"] / Алла Крамаренко, Катерина Степанюк. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 354 с.
5. Марусинець М. М. Професійна рефлексія майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика формування : [монографія] / М. М. Марусинець. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – 420 с.
6. Педагогика : Большая современная энциклопедия [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : "Современное слово", 2005. – 720 с.
7. Словник іншомовних слів / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : УРЕ, 1974. – 775 с.
8. Степанюк К. Технологія проектування в початковій школі : навч. посіб. [для студ. вищ. пед. навч. закладів напряму підготовки 6.010102 "Початкова освіта"] / Катерина Степанюк. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 154 с.